

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЏИЋ.

ИЗЛАЗИ ЧЕТИРИ ПУТА НА НЕДЕЉУ НА ПО ТАБАКА. — СТОЈИ ЗА НОВИ САД 40, А НА СТРАНУ 60 НОВ. МЕСЕЧНО. — ЗА ОГЛАСИ
НАПЛАЋУЈЕ СЕ ОД ЈЕДНЕ ВРСТЕ 3 НОВ. И 30 ЗА ЖИГ СВАКИ ПУТ.

О ШАЉИВОЈ ИГРИ.

Већ је једанпут у листу овом речено, али не штоди поновити, да је комедија, или шалива игра, представљање шаљивог, веселог догађаја, који смеј изазива.

Намера је комедији, да, изазивајући у гледаоцу смеј, то јест ону особину, помоћу које му ствари смешне изгледају, ову пречисти, на моралну, разумну меру сведе и да је јачом учини.

Којим средством трагедија постизава мету своју, већ је растумачено. Она је постизава страшћу или идејом, коју страст подупире.

Но комедија треба да изазове смеј и да га поменутим начином пречисти.

Шта је пак смеј?

Ми га назвасмо особином људском. Он то јесте, јер што год се на човеку примети, то је његова особина. Он пак има разних, безбројних особина. Имаде особина разума, имаде телесних и чулних особина. Ове су или навике или способности. Назвали ми смеј чулном особином, навиком, или узели је у племенитијем смислу, па јој дали име душевне особине, у свакој прилици је он нехотичан, недољив.

Ко спази што заиста комично, смешно, мора се с места смејати, ма му не ишло од воље, ма како озбиљан био, осим ако ствар није комична, смешна. Смејање као и плакање урођено нам је, ми му се не можемо уклонити као ни љубави, тузи, гњеву, охолости или неповерењу. Смејање је страст, али није као све друге страсти сродна страху и сажаљењу, него је њихово налице.

Ко се смеје, од тога је исто тако далеко страх као и сажаљење, и ако је ово двоје позитиван, то је смеј негативан електрицитет наше душе. Ако се у комедији смеј сам собом пречишћује, то се онда у њој извесна страст сама собом чисти, али страст, која је противна трагичкој страсти.

Једина, по себи већ комичка страст је смеј.

Као што су даље све друге страсти и погрешке са страхом и сажаљењем сродне, због чега су страшне и пуне сажаљења; тако су све страсти и погрешке и смеју сродне, дакле смешне. Свака страст, и сам смеј, то ми већ знамо, може изазвати страх и сажаљење, свака страст, дакле и страх и сажаљење може бити и смешна. То може бити и свака идеја као средство комичке цели. Па како?

„Од узвишеног до смешнога само је један бораг“ — вели песник.

Свака страст као и идеја има на обе стране своје крајности, које се при прелазу из трагичности у смешност додирују.

Гњев може у своје трагичком облику страх и сажаљење изазивати, тако исто на пример идеја једнакости може и у своје комичкоме облику побудити јак смеј. Но не треба чистити, на разумну меру свести и јачати само смешне страсти или погрешке, него пре свега њихову основу и цел: само смејање, људску особину, или боље рећи страст, којој ствари смешне изгледају.

Пословица каже: „Смеје се ко луд.“ Али није само онај луд, који се сувише смеје, него и онај, који мисли, да се ни чему не треба смејати. И оскудица и сувишност крајности су, и комедији је баш намера, да их на разумну меру сведе.

Бизе вели: „Оно што је смешно средсрета је комедији.“ Ту се разуме она смешност, која је гадна, сама себи противуречна, накарађена. И страст је, као нешто неумерено, гадна, стога комедија, чистећи смеј као и другу страст, обоје своди на праву меру, меру лепоте. Већ из тога, што је она, што је смешно сродно гадноме, види се, да је смеј страст, коју треба чистити, таложити.

Како пак права шаљива игра страст смејања на праву меру своди, тако да се ми не смејемо сувише, нити мало, да ништа не исмевамо, него да се смејемо ономе, што је заиста смешно?

Она то чини представљајући нам, да ништа на свету није тако одвећ смешно, да немаи своју озбиљну страну, да се дакле чувамо исмевања; а тако исто, да ништа није тако озбиљно, а да не може и смешно постати, да ми дакле у највећој, најукоченијој озбиљности смешни бивамо.

Ми се смејемо само оној озбиљности, која је смешна, или оној смешности, која хоће да је озбиљна. Озбиљности, која се само у озбиљном облику показује, правој лудости, која лудим начином излази на видик, смеје се само неизображен, луд човек, или дете, које ништа не мисли. Права узрока плакању даје нам само оно, што нам бол, а смејању оно, што нам радост причињава. Смејати се од срца, смејати се с тога, што нам је душа ведра и весела, морално је уживање душе наше, али је неописана мука, када се само наше тело, наша лешина смеје, када се само наша прева, наша марамица потресе, и то још каквом год простотом или будалаштином.

Уметничка, лепа шаљива игра јака и изазива у нама свесну меру чисте веселости, која ведрим, као сунце јасним онима посматра свет овај, учећи нас да поред све невоље и муге ипак овај живот волимо, и да из сваке заблуде уверења призмемо, да и из смешних и грешних особина просијава бесконачно опредељење човечије!

Овај најунутарњи духовни резултат шаљиве игре са свим се подудара са резултатом жалосне игре, то су у неку руку два пута, пут суза и радости, који нас воде једној цели: задовољству и достојанственој умерености у сви-

ма приликама живота! За то је шаљива игра рођена сестра жалосној игри! Резултат остаје исти, било то да страст или идеја буди смеј у шаљивој игри. Солгер вели: „Ако се у одношанима и неприликама обичнога живота идеја ипак не изгуби, то постаје комично.“

Када се идејал, узор у обичним људима појављује, те ови пропадају да би идеја слободна постала, то је онда трагичан резултат, чија је последица чишћење страха и сажаљења; када пак хоће обични људи да се узвисе до идејала, узора, те се понизе, то је комичан резултат. У обе прилике показује се, да је живот без узора несносан, и да су узори без живота немогући. У правој шаљивој игри смеје нам се срце, кличе нам душа, у лакрдији тресе нам се само трбух.

Где смеј није моралац, где не иде од срца, ту није веселости, ту није шаљиве игре, па ма пуно било будалаштина. Треба ли још наводити примера за праву комедију? Праве шаљиве игре су: „Укроћена горонад“, „Дона Дијана“, и „Пером“ од Сигмунда Шлезингера.

Казаће се, да многа од позоришних дела, која данас важе као шаљиве игре и која имају шаљивих призора, не испуњавају намеру своју.

Ми ведимо, да то нису праве шаљиве игре, него или су позоришне игре са призорима и карактерима шаљивих игара, или нису ни шаљиве игре ни лакрдије, него стоје на разлици једне и друге. Да се писац, који шаљиву игру пише, мора на ову околност обзирати, те да мора фабулу и карактере у шаљивој игри тако удесити и извести, разуме се само по себи, као и то, да се комична идеја ни замислити не може без комичке страсти.

По Брахофлу.

ШТА ЈЕ У ДРАМИ ИДЕЈА, ШТА ЛИ ЈЕ ТЕНДЕНЦИЈА?

(Свршетак.)

Да наведемо један пример. Немачкој су одавна Французи претили, да ће упасти у њу. Њој је дакле претила опасност, да ће покорена, подјармљена бити. Овај тренутак и нехотице подстагне у песнику осећај о томе, како је независност узвишена и дивна, како људи за њом чезну, и како је никад са свим постигнути не могу. Он ову вечиту, светску идеју независности у жало-

сној игри изнесе на видик, и може том приликом све оне горке, ватрене осећаје и назоре, који у том тренутку немачки народ покрећу, јунаку и околини му у уста метати. Његова трагичка идеја ће бити и остати светска идеја, ма да у онај мах као тенденција изгледа. Песник може од ње створити бесмртно дело.

Ако би пак други песник у исто време, када

Немцима опасност од Француза прети, написао драму противу Француза и њиховог „глоара“ (славољубља) пртајући може бити првога Наполеона, његово тлачење и освајање, набрајајући јаде и борбе Немаца, с намером, да подстакне срџбу и борбу противу последника бонапартина, противу синовца му Наполеона III., и да овога у једно на опасне последице освајачких намера му опомене: то така драма може велико ликоввање, велику одважност и уздање изазвати, она може ласкати народној сујети, али она ипак, ма каквим даром написана била, носи на себи жиг најобичније тенденцијозности. Ако је та драма данас написана, а сутра нека је Наполеон III. умрло, па је нико не ће ни гледати. То је проклетина — тенденција!

Има писаца, који се не ће с овим ретцима слагати; има доста и политичара, који би хтели да позорницу начине попрештем њихове борбе, распростирачицом њихове науке, и о њој тако ниско суде, да јој тиме пошту учинити, реформисати је и „народном позорницом“ мисле направити. Ко ме је воља, нека се држи овога мњења.

Уметништву не ће тиме учинити користи. Само онај народ, који нема зреле политике, којег је друштвени живот на нискоме ступњу, којем су јавни интереси више играчка него ли озбиљна радња и забава, воли просту тенденцијозност на позорници. Развијен народ ратосиља се драматика, који хоће да му са позорнице овако попују. Права народна драма није представљање радње, која у партеру и на галерији подстиче осећаје, што их сваки прави син свога времена већ по себи у грудима гаји. Народна драма је представљање радње, у којој народ, дакле и појединци, јер ови чине народ, свој људски и морални живот, своје врлине и мане, своје мисли и осећаје, своју радост и жалост описане, на видик изнесене види, те познајући себе, поштује и облагорођује себе сама. Таке су народне драме скоро све шекспирове, шилерове и гетејеве драме. У огледалу ових драма гледа сваки народ, гледа људство себе сама. Оваки народни песници треба да буду сви песници, а не да су политички агенти, који се сакривају за — позорничне кулисе!

По Брахоглу и Покрелу у С.

Д И С Т И Њ И

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Звонар богородичине цркве) призован је на нашу позорници 26. децембра први, а 27. децембра други пут. Тај „Звонар“ не заслужује управо тог имена у овом облику, у ком га нам је наша управа приказала. У дојалном жару скраћивања и брисања, који се с обзиром на 5 аката са предигром у опште само похвалити може, избрисала је наша управа, како нам се чини, једну појаву, без које се овај комад не би могао звати „Звонар богородичине цркве“, већ би се морао звати „Есмералда“ или „Циганка“ — или ма како друкче. Но то би још била најмања невоља. Најжалосније је, што је тим управа приморала извештача „Позоришта“, да публици против своје најбоље воље исприповеда догађај, што је основа роману Виктора Иго и овој Бирх-Ивајферкиној погревци, а те би га дужности иначе опростило дводневно засебично приказивање те нове позорничне музаре, што је два вечера напунила засушиле позорничне ведрине.

Једна лепа сирота жена у Епернеју, коју је господин муж оставио, има једно лепо женско дете. То дете украду Цигани, а место њега оставе јој циганску наказу. Предигра, После 15 година смо у Паризу, покладе су. Она жена, Жервеза (Ружићка) постала је испосница у једној решетком закованој белији на греској пијаци у Паризу,

и ту је наиђу и познаду њене сељанке и јаве јој, да је наследила велико имање. Ова само проклиње цигане и милује ципелицу свог детета. Наиђе лепа циганска играчица Есмералда (Сајевићка), игра народу проси милостиње и чини чини, за њом архијакон Клод Фрело (Ружић) несрећни и Феб шапоперски (Сајевић) срећни јој љубавник, и овај уговори с њоме понаске састанак, али онај чује то и вребаће их. Народ се даље весели и хоће да бира „покладног лудог папу“, ал' тај мора бити најпазивији. Наиђу на Квазимода (Недељковић), „звонара богородичине цркве“, натакну му на главу луду капу и да га понесе, ал' наиђе војничка стража те мога „звонара“ привезу за пеленгир. Међу тим причају за њега, да га је једна жена из Епернеја оставила на вратима „богородичине цркве“, а архијакон га је прихватио и одгојио, ма да је био сав наказан; дакле он је оно циганско изметче. У то наиђе на њега Есмералда, па напоји једног од муке Квазимода, а архијакон Клод опрости га срамоте и муке. — Састанак Есмералде са Фебом, који је води својој дојлици Ударди (Ј. Поповићева), а гони их невиђен Клод. Жена се упрепасти од Циганке, Феб хоће да се ожени Есмералдом, те да иду у другу земљу, у том га Клод убеди мучки одостраг и утече.

(Свршише се.)

Издаје управа српског народног позоришта

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

19. ПРЕСТАВА.

У ПРЕПЛАТИ 14.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 31. ДЕЦЕМБРА 1874.

НОЋ У ОЧИ НОВЕ ГОДИНЕ.

Позоришна игра у 1. радњи, од Р. БЕНЕДИКСА, ПРЕВЕО САВА ПЕТРОВИЋ.

О С О Б Е:

Линдау, пуковник у миру	Лукић.
Винанд Фелзек, председник суда у миру	Ружић.
Арнолд, син му	Сајевић.
Валбурга, арнолдова жена	Ј. Сајевићка.
Амалија	М. Зорићева.
Херман } деца им	В. Недељковић.
Винанд	М. Максимовићева.
Валднерга } у служби код Фелзега	Ј. Поповићева.
Луц	Добриновић.

Збива се у кући фелзеновој у очи нове године.

ЗА ТИМ:

ЉУБАВНО ПИСМО.

Шалива игра у 1. радњи, од К. ТРИФКОВИЋА.

О С О Б Е:

Васа Видић, лечник	Сајевић.	Лаза Дражић, адвокат	Ружић.
Марија, његова жена	Ј. Сајевићка.	Софија, његова жена	Ј. Поповићева.
Евица, његова сестра	Ј. Хаџићева.	Јован, видићев слуга	Добриновић.
Милан, евичин љубавник	Лукић.		

Збива се у видићеву кући у Новом Саду.

Поједини бројеви овога листа продају се обдан по 5 н. а вр. у српској народној задружној штампарији, у позоришној писарници и у вече на каси.

Улазнице се продају у писарници позоришној (стану матичином) од 9—12 пре подне и од 3—5 сахата после подне, а после на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 9 САХАТА.

